

Σbc. 73.

DISSERTATIO SECVNDA 15

DE

SERVIS VETERVM
FATIDICIS

ACTOR. XVI. 16

P R A E S I D E

IO. ERN. IMMAN. WALCHIO

ELOQVENTIAE ET POESEOS PROFESSORE PVBLICO ORDIN
SOCIETATVM LATINAE IENENSIS DIRECTORE
ROMANAE ARCADVM ET FLORENTINAE
COLVMBARIAE SODALI

D. XXVIII. MART. CIOICCLXI

PVBlicae ERVDITORVM DISQVISIONI
SVBMISSA

A

IO. FRIDERICO MEYERO

LAVTERBERGA-CHEVSCO

I E N A E

LITTERIS SCHILLIANIS

15

DISSERTATIO

SERVIS VETERVM

FATICIS

AVTOR

FRANCO

IOHANNES WELCH

PROFESSOR PUBLICVS
SOCIETATIS RATIONIS
HUMANAE ARGVMENTI
CIVICITATIS

IN EXAMINE
PUBLICO DISCVTITVS

ANNO

IOHANNES MEYER

FRANCO

FRANCO

LITTEAE

COMMENTATIO SECUNDA
DE
SERVIS VETERVM FATIDICIS
ACTOR. XVI. 16

I
In priore dissertatione duplex diuinationis genus olim fuisse, demonstratum est, a) alterum artis, alterum, quod naturale CICERO dixit, quodue in singulari dono ac munere diuino situm fuit ac collocatum. Ad hoc postremum referendi sunt illi apud veteres, qui vel per somnia diuina admoneri se de rebus futuris; vel singulari futurorum praescientia praeditos se esse, sunt gloriati. b) Illi, qui eiusmodi futura praecognoscendi facultate instructos se esse, iactarunt, non solum diuersa in antiquis scriptoribus obtinuerunt nomina; c) sed etiam diuersi fuerunt generis, siue vaticinandi modum, quo vsi sunt, siue sexum, cuius fiere, siue gentem, vnde originem duxerunt, siue denique statum eorum reputare velimus. Quod attinet I ad modum vaticinandi, duplex is fuit, alter, quo ore: alter, quo labiis clausis vaticinia olim prolata sunt. De primo vaticinandi modo satis copiose iam est disputatum, d) ac monstratum, eos, qui ore vaticinati sint, plerum-

a) videatur dissertationis primae §. II. coll. §. IIII.

b) §. IIII.

c) conferatur §. v. et §. VI.

d) §. VII.

A

II COMMENTATIO SECVNDA

plerumque furore quodam inter vaticinandum actos fuisse, cuius rei satis luculenta veterum scriptorum testimonia a nobis adlata sunt. Quae licet ita sint; neuiquam tamen existimandum est, omnes, qui ore futuros hominum casus praedixerunt, vel saltem praedicere voluerunt, furentium prae se tulisse speciem. Quot multos commemorant vates scriptores antiqui, qui de rebus dubiis consulti sunt, qui euentus ancipites diiudicare, qui praenuntiare futura voluerunt, quosque sedata mente sine corporis agitatione motuque vehementiori vaticinatos esse, omnes rationes docent. Exemplum praebet Aristander, celebris ille Alexandri magni vates, de quo tam multa apud CVRTIVM. Ecquis vero consultum eum ab Alexandro trepidasse conuulsoque corpore in terram concidisse et instar furibundi responsa tulisse, dicat? Aut quis arbitrabitur, Telmiffenses, vaticinandi peritissimos, Comma- genos, Cilices, Arabes aliosque populos, quibus olim singularis diuinandi facultas fuit tributa, furere; aut, quum consulti futura praedicere voluerint, bacchari visos esse? Qua quidem in re hoc mihi vaticinantium discrimen fuisse videtur, vt furor ille fatidicus iis potissimum proprius fuerit, qui ibi, vbi celebre aliquod oraculum sedem suam habebat, futura ἀμέσως, instinctu afflatuque diuino, praedicere voluerunt. Reliqui vero, inque his et ii, qui dubiarum rerum euentum ex signis externis definire sibi sumserunt, tranquilla et sedata mente ac sine corporis agitatione futuros rerum casus praenuntiasse, videntur.

II

HACTENVS de primo vaticinandi modo, quo vaticinia ore proferri solebant. Sequitur alter, isque haud minus incognitus apud veteres, quo clausis labiis ex ventre sonum, futurarum rerum indicem, singulare vatum genus edere solebat. Dicebantur hi vates Εὐρυκλείς, ab Eurycle, primo huius generis vate, σεσημανται, vt IVLIVS POLLVX e) SOPHOCLES auctoritate probat; inprimis vero ἔγγαστριμοῖσι, ἀ γαστῆρ, venter et μῦθος, sermo, vnde latini eos ventriloquos dixerunt. SVIDAS: f) ἔγγαστριμῶθος, ἔγγαστριμαντις, ὃν νῦν τινὲς Πύθωνα, Σοφοκλῆς δὲ σεσημαντιν, Πλάτων, ὁ Φιλόσοφος, Εὐρυκλεία ἀπὸ Εὐρυκλείδης, τοιάτῃ μάντεως. HESYCHIVS: g) Εὐρυκλῆς, ὁ ἔγγασ-

e) II. 4. 162. p. 233. f) lex. voc. ἔγγαστριμῶθος; p. 667. g) voc. Εὐρυκλῆς p. 1525.

ὁ ἐγγαστήριμος, ἦν δὲ γένος μαντέων, ἕς ὁμωνύμως Εὐρυκλεῖς ἔλεγον.
Scholiastes ad verba ARISTOPHANIS: b)

μιμησάμενος τὴν Ἐυρυκλεῖς μαντείαν καὶ διάνοιαν
εἰς ἀκροῦρας γαστέρας ἐνδὲς κωμῳδία πολλὰ χέασθαι,
imitatus fatidici Euryclei morem mentemque
aliena in pectora se insinuans multa comica diffudit,

οὗτος, inquit, ὡς ἐγγαστήριμος λέγεται Ἀθήνησι τ' ἀληθῆ μαντευόμενος διὰ ἐνυπάρχοντος αὐτῷ δαίμονος, paucis vero interiectis: ἐγγαστήριται καὶ Εὐρυκλείται ἐκαλήντο εὐτεῦθεν πάντες οἱ μαντευόμενοι, ἀπὸ Εὐρυκλεῖς, πρῶτον τῆτο ποιήσαντος. His addimus ea, quae GALENVS habet in glossis HIPPOCRATIS: ἐγγαστήριμοι, οἱ κεκλεισμένοι τοῦ στόματος φθεγγόμενοι, διὰ τὸ δοκεῖν ἐν τῆς γαστρός φθέγγειν, et quae supra ex PLVTARCHO i) audiuiimus: ὡς περ τὰς ἐγγαστήριμους Εὐρυκλεῖς πάλαι, νυνὶ πύθωνας προσαγορευόμενοι. Haec veterum scriptorum testimonia vbi inter se comparantur, facile, arbitror, constabit, singulare olim fuisse vatum genus, quod clausis labiis ex ventre vaticinia ediderit: vates hos ab inuentore huius diuinationis Εὐρυκλεῖς, a vaticinandi modo ἐγγαστήριμους dictos esse, itemque, generis nomine ad speciem traducto, πύθωνας, vicissim omnibus vatibus speciei nomen adsignatum eosque Εὐρυκλεῖς nuncupatos fuisse. Itaque probe videndum est, vtnē in his diuersis vatibus nomina, omnibus communia, ab iis, quae vni alteriue illorum generi, classi, vel ordini tributa sunt, confundamus, neque nomina generis, cum iis, quae speciei tantum propria sunt, permisceamus. Ita, si ἐγγαστήριμους πύθωνας dictos esse, videmus, errorem committeremus, si idcirco omnes, qui πύθωνες dicti sunt, ad ventriloquorum classem vellemus amandare. πύθων nomen generis est, cuius singularem speciem constituerunt, qui ἐγγαστήριμοι dicti olim fuere. Omnes igitur ἐγγαστήριμοι fuere πύθωνες, sed neutiquam, conuersa vice, omnes πύθωνες, ἐγγαστήριμοι fuere. Qui plura de ἐγγαστήριμοις legera cupit, adeat EDMYNDVM DICKINSONIVM k) IVLIVM CAESAREM BVLENGERV M, l) LEONEM ALLATIVM, m) STEPHANVM LE MOY-

A 2

NE,

b) vespis v. 1014, p. 314, edit. kv
STERI.

k) Delphis Phoenicissantibus, cap. viii.
p. 91. sq.

i) de oraculorum defectu, tom. ii, oper.
p. 414.

l) libr. iii. de diuinatione, cap. vi.

m) Synagm. de engastrimycho, tom. vi.
criticor. Anglic. p. 331.

III. COMMENTATIO SECVNDA

NE, n) DAVID. MILLIVM, o) IOANNEM SELDENVM p) IOANNEM CLERICVM q) DAN. CLASENIVM r) IO. HENR. VRSINVM s) GISB. VOETIVM t) CASP. SVICERVM, u) ELIAM SCHEDIVM x) IO. FRANC. BYDDEVY y) aliosque.

III

EOS, qui instinctu afflatuque spiritus fatidici futura praedice voluerunt, ipso vaticinandi modo diuersi generis fuisse, audiuius. Accedit II. aliud eorum discrimen, sexus ratione habita. Vtrique sexui occultam quamdam vaticinandi vim impertiri posse, arbitrati sunt veteres, vnde non mirum, si in prisca aevi vatibus haud paucas nos feminas reperiamus, quas spiritu quodam fatidico praeditas; aut saltem diuinandi artis peritas esse, communis olim fuit persuasio. Testes locupletissimae sunt sibyllae, z) seu mulieres illae, quarum oracula, metri vinculis adstricta et graeco sermo-

- n) notis ad varia sacra, p. 993. sq.
o) *diff. de חורב וחיבתו* p. 398. eius *dissertationum selectarum*.
p) *de diis Syris Syn. I. cap. 2.*
q) *not. ad HAMMONDI nou. test. p. 561.*
r) *de oraculis gentilium, p. 10. sq.*
s) *analectis sacris, libr. II. cap. 7.*
t) *tom. I. dissertationum selectarum, p. 1037.*
u) *thesauro ecclesiastico, p. 985.*
x) *de diis germanis, p. 456.*
y) *hist. eccles. vet. test. period. II. sect. I. p. 623. sq.*
z) de his sibyllis earumque oraculis commentati sunt: ERASMVVS SCHMIDIVS in *Sibyllinis*, Viteb. CIOIOCXVIII. 8. EDV. SIMSONIVS *disquisitione de sibyllinis vaticiniis*, addita *parri postremae eiusdem chronicæ catholici*, Oxon. CIOIOCLII. fol. editi: IO. MARKIVS *disputationibus academicis de sibyllinis carminibus*, Franquerae, CIOIOCLXXXII. 8. IOAN. CRASSETIVS *dissertation sur les oracles des Sibylles*, Parisiis, CIOIOCLXXXIII. 12. SERVATIVS GALLAEVS *dissertationibus de Sibyllis earumque oraculis*, Amst. CIOIOCLXXXVIII. 4. ONV. PERRIVS PANVINIVS *libro de sibyllis et carminibus sibyllinis*, tom. I. *miscell. GAUDENTII ROBERTI*, p. 296. inferus et adiunctus deinde DAN. CLASENII *libris* mox laudandis, p. 801. sq. AVCTOR *anonymus historiae deorum fatidicorum, vatum, sibyllarum, phoebadum*, Francofurti, CIOIOCLXXX. 4. PETRVS PETITVS *libris tribus de sibylla*, Lips. CIOIOCLXXXVI. 8. ISAACVS VOSSIVS *de sibyllis*, Oxon. CIOIOCLXXX. 8. RICH. SIMONIVS *opusculis criticis adversus ISAAC. VOSSIVM*, Edinb. CIOIOCLXXXV. 4. IO. REISKIVS *exercitationibus de vaticiniis sibyllinis*, Lips. CIOIOCLXXXVIII. 8. DAN. CLASENIVS *libris tribus de oraculis gentilium et in specie de vaticiniis sibyllinis*, Helmst. CIOIOCLXXXIII. 4. Tacemus de aliis, de quibus videri potest *catalogus bibliothecae Bumanianae*, tom. I. p. 62. et IO. ALB. FABRICIVS *libr. I. biblioth. graecae, cap. 29. p. 167. sq.*

fermone consignata, hodieque circumferuntur. a) Quae etsi suspectae admodum fidei et dubiae auctoritatis sunt; res ipsa tamen negari haud potest, existisse olim eiusmodi feminas, quibus vaticinandi facultatem aequae ac multa eius generis oracula poetica veteres graeci assignarunt. Ac sibyllis quidem istis, illis nempe, quae *sibyllarum* nomen per eminentiam consequutae olim sunt, multae aliae, eiusdem fere sortis, feminae, *προφήτιδες* adpellat PLUTARCHVS, b) adiungi possent, quae magnam olim celebritatem nominisque famam a diuinandi, quam possidere credebantur, facultate sibi compararunt; sed nolumus in re satis cognita iusto diutius haerere. c) Adiungimus tantummodo Pythias vates, ex quibus Delphis oracula edebantur, vatem Theſſalam apud LVCANVM, d) matronam illam romanam, de qua idem poeta cecinit e) Priscam et Maximillam apud HIERONYMVVM, f) Colophoniam Lampusiam apud SVIDAM g) Cassandram, Priami et Hecubae filiam apud VIRGILIVM, h) Carmentam, Euandri matrem, cuius PLVTARCHVS, i) DIONYSIVS *Halicarnassensis* k) alique faciunt mentionem, Faunam vel Fatuam, a romanis in dearum numero habitam, l) sacerdotem feminam in templo Solis apud VORISCVM, m) Samnitas porro mulieres apud Gallos, alias apud Germanos, de quibus IO. GEORGIVS KEYSSLERVS n) est videndus, easque

A 3

a) edita haec oracula sunt graece et latine, interprete SEBAST. CASTALIONE cum annotationibus XYSTI BETVLEII, Basilae CIOIOXXXV. 4. et CIOIOLV. 8. cum notis IO. OPSOPOEI Parisiis CIOIOLXXXVIII. 8. et in *monumentis paruum orthodoxographis*, Basil. CIOIOLXVIII. fol. editis, p. IIS. Optima editio est, quam SERVATIO GALLAEO debemus, Amstelod. CIOIOCLXXXVIII. 4. Leguntur quoque haec oracula *rom. II. bibliorbecae maximae paruum* p. 492. sq. edit. Lugdunensis.

b) de def. orac. *rom. II. operum*, p. 431.

c) vide PANVINIVM et CLASENIVM *locis excitatis*, et adde supra laudatum librum BOISSARDI de *diuinatione*.

d) *libr. VI. pbarfal. v. 651.*

e) *libr. I. V. 676.*

f) *comm. in Esch. cap. XIII.*

g) videatur de ea DAN. CLASENIVS *libr. III. de orac. cap. 15. p. 651.*

h) *libr. II. Aeneid. v. 246.*

i) *vir. Romul. p. 33.*

k) *libr. I. antiquit. rom. p. 24.*

l) vide LACTANTIIVM *libr. I. diuinar. institut. cap. 22. §. 9.* et adde SERVIVM ad *Virgil. Aen. VII. 47. p. 805.* ed. MASVICII.

m) *vir. Auelian. cap. IIII.*

n) singulari dissertatione de *mulieribus fatidicis veterum Celtarum gentiumque septentrionalium*, p. 369. eius *antiquitatum septentrional. et Celtic.* Mulierum vaticinantium germanarum, summae apud suam gentem auctoritatis, mentionem faciunt DIO CASSIVS *libr. XXXVIII. cap. 48.* IVLIVS CAESAR *libr. I. de bello gall.*

VI COMMENTATIO SECUNDA

casque, quarum PLAVTVS o) facit mentionem:

- - - da, quod dem quinquatribus
praecantatrici, coniectrici, bariolae atque aruspicae.

III.

VATES porro eiusmodi, III. gentis, vnde originem habere, ratione habita, admodum differebant. Creditum enim olim fuit, esse quasdam gentes, quae diuinandi facultate longe melius instructae essent, quam reliquae, id quod etiam in causa fuit, quare non solum vaticinandi ars in vna gente longe magis floruerit; quam in altera; sed etiam, cur alii vates aliis olim nobiliores fuerint, pro gentis discrimine, siue potius pro celebritatis auctoritatisque differentia, quam quaeque gens diuinando sibi comparauerat. p) Inprimis apud veteres in honore fuerunt Chaldaei, de quibus IUVENALIS: q)

*Chaldaeis sed maior erit fiducia, quidquid
dixerit astrologus, credent, a fonte relatum
Hammonis* - - -

augures porro Phrygiae, et Indi, siue potius Indorum gens, Brachmanes, vt ex eodem poeta r) constat:

diuitibus responsa dabunt Phryx augur et Indus;
tum coniectores Isiaci, id est, vates Aegyptii, apud ENNIVM: s)

lo gall. cap. 50. FLVTARCHVS *vita Caesaris*, p. 717. CLEMENS *Alexandrinus*, *libr. I. Stromatum*, p. 305. FRONTINVS *libr. II. Strategem. cap. I. POLYAENVS libr. VIII. Strategem. cap. XXIII. §. 4. p. 736.* Plura dabunt de fatidicis veterum germanorum mulieribus interpretes DIOGENIS LAERTII *vit. philof.* p. 320. edit. MEIBOMII, IAC. BRUCKERVS *hist. crit. philof. rom. I. p. 331.* et 16. ALB. FABRICIVS *not. ad Dion. Cass.* p. 186. Ad has fatidicas mulieres pertinet inprimis Veleda apud TACITVM *libr. III. hist. cap. 61. §. 4. de morib. German. cap. VIII. §. 4. ac SVETONIVM vit. Claud. cap. I. §. 4. Ganna apud DIONEM Cassium libr.*

LXVII. cap. 5. Aruinia apud TACITVM *de morib. German. c. VIII. §. 5.* ac sine dubio Cata apud SVETONIVM *vir. Virell. cap. XIII. §. 7.* vt de aliis, a KEYSSE-LERO memoratis, taceamus.

o) *mil. glorios. act. III. scen. I. v. 97. 98.*

p) legatur de hoc argumento CICE-RO *libr. I. de diuinatione, cap. 41. et 42.*

q) *sat. VI. v. 553.*

r) *sat. VI. v. 585.*

s) *fragmentis*, p. 226. edit. HESSE-
LII. Vatis Aegyptii mentio fit apud
DIONEM CASSIVM *libr. LVIII. cap. 29. p. 935.* et alius *libr. LXXVIII. cap. 4. p. 1313.*

non habeo denique nauci *Marsum augurem,*
 non vicanos *haruspices, non de circo astrologos,*
 non *Isiacos coniectores,* - - -

inprimis *Telmiffenses,* de quibus *ARRIANVS* *z)* perhibet, esse eos σοφῶς τὰ θεῖα ἐξηγεῖσθαι καὶ σφίσι ἀπὸ γένους δεδόσθαι αὐτοῖς καὶ γυναῖκι καὶ παῖσι τὴν μαντείαν, *peritissimos prodigiorum interpretes et vaticinandi scientiam ipsis pariter atque vxoribus et liberis insitam esse.* Atque ex ista gente, *PLVTARCHO u)* teste, *Alexandri Magni vates,* *ARISTANDER,* fuit, cuius aliquoties apud *Curtium* fit mentio, *peritissimus ille vatum,* vt idem auctor eum dicit *x)* et cui maxima fides ab *Alexandro* habebatur. *y)* Neque vero minorem in diuinando auctoritatem *Syri, Cilices, Arabes, Etrusci veteres* olim comparasse sibi videntur. Sic *Alexander* praeter *Aristandrum* aliosque vates, *Syram* quandam mulierem fatidicam apud se habuit. *Ἀριστάνδρου, inquit* *ARRIANVS, z)* ὧδε ἀνέγραψε. Σέβαν γυναῖκα ἐφομαστὴν Ἀλεξάνδρῳ, κατόχον ἐν τῷ θεῷ γιννομένην. *Aristobulus auctor est, mulierem quamdam Syram, numine correptam, Alexandrum sequutam.* Idem de *Mario* refert *PLVTARCHVS: a)* καὶ γὰρ τινὰ Σέβαν γυναῖκα, Μάρθαν ὄνομα, μαντεύουσα λεγομένην, ἐν Φοπέῳ κατακειμένην, σεμνῶς περιήγετο, etenim *Syram* quamdam, nomine *Martham,* quae dicebatur vaticinari, in lectica positam, castris secum duxit, ex quo effato vera *FRONTINI b)* lectio restitui potest, apud quem haec *Marii* vates ex *Scythia* fuisse dicitur. *C. Marius* sagam quamdam ex *Scythia* habuit, a qua se dimicationum euentus praediscere simulabat. Pro *Scythia* igitur legendum *Syria,* vt recte *IOSEPHVS WASSE c)* obseruauit, quae lectio tanto profecto est certior, quod codices non desunt, in quibus diserte haec *Marii* focia *Syra* vocatur. *d)* *Cilicum* et *Arabum* in diuinando scientiam praedicat

CICE-

z) de exped. *Alexandri* libr. 11. cap. 3. p. 63. ed. *GRONOVII.*

u) vit. *Alex.* p. 66f.

x) libr. 1111. cap. 2. §. 14.

y) libro eodem, cap. 6. §. 12.

z) libr. 1111. de exped. *Alexandri,* cap. 13. p. 170.

a) vita eius, tom. 1. operum, p. 414.

b) libr. 1. *Strategem,* cap. 11. p. 182. edit. *Vesal.*

c) not. ad *Sallustium,* bello *Iugureb.* cap. LXVII.

d) neque vero non *iudaei* vates olim cogniti fuerunt. Vide *IUVENALEM* *sat.* VI. v. 543. coll. *DIONE CASSIO* *libr.* LXVI. cap. 1. p. 1077. itemque *Germani,* vt ex *SVETONIO* vit. *Domitiani,* cap. XVI. coll. *DIONE CASSIO* *libr.* LXVII. cap. XVI. patet, ne de *Germanorum* fatidicis mulieribus, de quibus supra, dicamus.

CICERO, e) ex quo etiam satis patet, Etruscorum gentem hoc nomine olim celeberrimam et apud Romanos inprimis in summa auctoritate fuisse. Idem confirmant alii scriptores, romanosque ab hoc populo omnem auguralem suam disciplinam et in diuinando artem petiisse, testantur.

V

Denique et IIII. *statu et conditione* vates veteres diuersi fuerunt generis. Alios enim nobilioris et honestioris, alios vilioris conditionis et plebeios fuisse, legimus. De illis loquitur IUVENALIS f) eosque diserte a plebeis distinguit:

*si mediocris erit - - -
- - - frontemque manumque
præbebit vati, crebrum poppysma roganti.
Diuitibus responsa dabunt Phryx augur et Indus
Conductus dabit astrorum mundique peritus
atque aliquis senior, qui publica fulgura condit.
Plebeium in circo positum est - - -*

quibus verbis satis superque vatum horum discrimen patet. Ac ii quidem, qui honestiore fuere conditione, non in plateis stabant; aut in circo; aut in triviiis, artis suae quaestum facturi; sed aut domi quaerebantur ab iis, qui consulere eos de rebus futuris volebant, aut inuitabantur ad ditiorum et nobiliorum ciuium principumque aedes. Vnde in epigrammatibus veterum g) legimus verba: πρὸς τὸν μάντιν ἦλθεν ὁ πυκτῆς, ἦλθ' ὁ παλαιστῆς cet. εἰ μένει γηρῶν βελλόμενος προμαθεῖν, εἰς πόσον εἰ πλεύσοι, ἐρωτῶν, τίς μένει νικῶν, θέλοντες γινῶναι cet. Eam in rem LVCANVS canit: h)

*haec propter placuit Tuscos de more vetusto
acciri vates*

de Antonino vero imperatore refert HERODIANVS: i) χρηστῆριον πάντων ἐνεφωρέτο, τῆς τε πανταχόθεν μάχης καὶ ἀστρονομίας τε καὶ θύτας μετεπέμπετο, et paullo post: μελένει αὐτῷ, scilicet Materniano,

e) libr. 1. de diuinat. cap. 41.

b) libr. 1. pharsal. v. 584.

f) sat. vi. v. 582. sq.

g) florileg. var. epigramm. libr. 11. n. 4. f. 6. p. 275.

i) libr. 1111. cap. 12. §. 6. 7.

miano, μάγων τῶν ἀπίστων ἐπιθεσάντι, magos undique optimos ut conquirat, quos de futuris rebus confuleret, quive ipsi vera vaticinarentur. Idem pater ex duabus legibus CONSTANTINI magni, k) altera ad praefectum vrbi, altera ad populum, in quibus aruspices et qui huic ritui adsolent ministrare, id est, ut recte GOTHOFREDVS verba haec interpretatur, vates et barioli priuatas domos, ad quas nempe vaticiniorum causa a superstitionis inuitari solebant, accedere prohibentur. Habebant igitur eiusmodi vates et quicumque futura vel ἀπίστος vel ex signis quibusdam praedixerunt, Romae statuta loca, vbi habitarent, ut ab iis, qui consulere eos de futuris rebus vellent, eo facilius possent inueniri. Egregium est PLAVTI l) ea de re testimonium:

*sub veteribus, ibi sunt, qui dant quique accipiunt foenore,
pone aedem Castoris, ibi sunt, subito quibus credas male
in Tusco vico ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant
in Velabro vel pistorem, vel lanium, vel aruspicem
vel qui ipsi vortant, vel qui aliis ut versentur, praebeant.*

Quemadmodum enim artifices et cuiusvis generis opifices magistratus decreto certis vrbis regionibus olim addicti ipsisque definita ad habitandum loca assignata erant, eamque ob causam etiam in antiquis inscriptionibus opificum nominibus locus habitationis siue viae nomen, vbi habitarent, adiungi solet; m) sic eadem fuisse videtur vatium, augurum et aruspicum ratio, ut ex hoc Plautino effato

k) libr. VIII. cod. Theodos. tit. 16. leg. 1. et 2.

l) curcul. act. III. scen. 1. v. 18.

m) sic in antiquis monumentis commemorantur varii generis artifices et negotiatores DE SACRA VIA, nominatim margaritarii apud FABRETTVM inscriptionibus domesticis p. 701. num. 228. librarii apud GRUTERVM p. 10 CXXI. num. 5. caelatores, p. 10 CXXII num. 1. Apud REINESIVM dicitur Pollecla quaedam, venditrix hordei DE VIA NOVA, class. XX. num. 370. p. 982. Alii eius gene-

ris opifices habitationis suae locum a portis, templis, aris, circis, vicis, lucis, foris cer. solent designare. Ita mentio fit sagarii post aedem Castoris, apud GRUTERVM, p. 10 CL. 1. negotiatoris aerarii et ferrarii sub aede Castoris, ib. p. 10 CXXX. 2. pomarii de circo maximo apud REINESIVM class. XI. inscr. 79 p. 636. et sponivm miscell. erud. ant. p. 230. carpentarii a vico trium ararum apud MYRATORIVM p. 10 CCCCLXXII. 9. caligarii de vico cuprio apud REINESIVM p. 648. num. 17. lanarii de vico Caesaris apud FABRETTVM p. 701. num. 233.

B

effato licet suspicari. *Ad velabrum* autem, id est iuxta Auentinum montem, vbi tabernae oleariorum, n) *aruspices* olim habitasse, dicit, quo vocabulo, nisi nos omnia fallunt, eos generatim, qui consulti de futuris rebus responsa dederunt, complecti hoc loco poeta videtur.

VI

ALTERVM vatum genus plebeiorum viliorisque conditionis fuit, qui exiguo plerumque pretio in viis, triuiis, plateis forisque urbium plebi vaticinari eidemque quaestus causa fucum facere solebant. Ac de his in praesenti tanto studiosius commentandum nobis erit, quod ancilla illa fatidica Philippensis, ex qua Paullus spiritum malignum expulisse, dicitur, viliorum istiusmodi vatum generi adscribenda esse, videtur. Primum nos veterum de his testimonia colligemus, deinde, quid ex istis in hoc argumento lucis peti possit, monstrabimus, ENNIVS o) vatum horum diserte facit mentionem, cuius verba CICERO p) nobis seruaui:

*non habeo denique nauci Marsum augurem,
non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
non Isiacos coniectores, non interpretes somnium,
non enim sunt ii, aut scientia, aut arte diuini,
sed superstitiosi vates impudentesque harioli,
aut inerteis, aut insani, aut quibus egestas imperat,
qui sibi semitam non sapientum, alteri monstrant viam,
quibus diuitias pollicentur, ab iis drachmam ipsi petunt:
de his diuitiis sibi deducant drachmam, reddant cetera,
qui sui quaestus causa fictas suscitant sententias.*

De

n) de velabro vide IAN. IAC. BOIS-
SARDVM *topograph. urb. rom. part. 1. p.*
27. IOSEPH. SCALIGERVM *coniectan.*
in Varronem de lingua lat. p. 22. ADR.
TVRNEBVVM *comm. in eundem scriptorem,*
p. 24. et *libr. xx. aduersus* cap. 30. FRI-
DER. TAVMANNVM *not. ad Plaut. cap.*
tiu. act. III. scen. 2. v. 29. p. 268. IAC.
CREVCQVVM *not. ad Horatium, p. 452.*
IAN. BROVHERVSIVM *not. ad Tibullum*
libr. II. el. 5. v. 33. FAM. NARDINVM

Rom. vet. libr. v. cap. 10. libr. VII. cap.
4. OLAVM BORRICHIVM *ant. verb. Ro-*
mae facie, cap. x. §. 6. ALEXANDRYM
DONATVM *Rom. vet. libr. II. cap. 15.*
GVID. PANCIROLLVM *descript. urb. Rom.*
rom. III. 2bes. ant. rom. GRAEVII p. 367.
BARTH. MARIANVM *topogr. urb. Rom.*
libr. III. cap. 14.
o) p. 225. *operum ENNII*, edit.
FRANC. HESSELI.
p) *libr. I. de diuinat. cap. 58.*

De iisdem haec PLAVTINA q) verba explicari debent:

- - da mihi, vir, calendis meam quod matrem iuuerit,
da, qui farciat, da, qui condiat, da, quod dem quinquat-
tribus
praecantatrici, coniectrici, bariolae atque aruspicae,

et CICERONIS, r) verba ENNII, quae modo expressimus, reci-
tantis hisque adiciendis, non se fortilegos, neque eos, qui quae-
suis cauſa bariolantur, agnoscere. Neque vero immerito huc referen-
da sunt ea, quae de hoc plebeiorum vatum genere IUVENA-
LIS s) cecinit:

diuitibus responsa dabunt Phryx augur et Indus
conductus - - -

plebeium in circo positum est, et in aggere fatum,
quae nudis longum ostendit ceruicibus aurum
consulit ante pbalas, delphinorumque columnas

plebeium poeta dicit fatum, id est, quod plebi vates in circo et
aggere solent nuntiare. Addimus effata LIVII: t) sacrificuli
ac vates ceperant hominum mentes, quorum numerum auxit rustica
plebs, ex incultis diutino bello infestisque agris egestate et metu in vr-
bem compulsa et quaeſtus ex alieno errore facilis, quem velut ex con-
cessae artis usu exercebant: COLVMELLAE: u) villici, haruspices sa-
gasque, quae utraque genera vana superstitione rudes animos ad impen-
sas ac deinceps ad flagitia compellant, ne admiserint: CATONIS: x)
villicus haruspicem, augurem, bariolum, caldaeum ne quem consuluisse
velit: TERTVLLIANI: y) plane confitebor, quinam, si forte, vere de
sterilitate christianorum conuerſi possunt: primi erunt lenones - - vene-
narii, magi, item arioli, aruspices, mathematici. Ac huius qui-
dem generis vates in mente habuisse videtur apud PHILOSTRA-
TVM z) APOLLONIVS, quum ab iis, qui veram diuinandi artem pro-
fiterentur, τοὺς ψευδοσόφους, quos ἀγέλονας circulatores adpellat, distinguit
illorum-

B 2

q) mil. glorios. act. III. scen. 1. v. 55.
r) libr. 1. de natura deorum, cap. 58.
s) sat. vi. v. 585.
t) libr. XXV. cap. 1.
u) libr. 1. cap. 8.

x) de re rust. cap. 5.
y) apologet. cap. XXXIII.
z) vit. Apoll. Tyanensis libr. VIII. cap.
7. §. 3. p. 331. edit. OLEARII.

illorumque artem in eorum, qui decipiantur et spectatores se praebeant, amentia, siue, ut ibi graece est, ἐπὶ τῇ τῶν ἐξαπαταμένων τε καὶ θωπεύων ἀνοία, positam esse, pronuntiat. Inprimis non praetermittenda est lex imperatoris CONSTANTII, a) qua eiusdem vatium nugae et fraudes, addita capitis poena, interdicuntur: *nemo baruspicum consulat, aut mathematicum, nemo hariolum. Augurum et vatium praua confessio conticescat. Chaldaei ac magi et ceteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus adpellat, nec ad banc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo diuinandi curiositas. Etenim supplicium capitis feret gladio ultore prostratus, quicumque iussis obsequium denegauerit.*

VII

EX his veterum scriptorum locis facile, quae plebeiorum horum vatium ratio olim fuerit, intelligitur. Patet enim ex his I eos non vnus fuisse generis, si ex diuersis, quae aliquoties in his effatis, nominatim ENNII, PLAVTI et CONSTANTII coniunguntur, nominibus discrimen eorum diiudicare licet. Ita certe est. Nam etsi non negandum est, vocabula magi, harioli, aruspices, vatis, mathematici aliaque modo latiori, modo angustiori significato ideoque alia pro aliis haud raro συνωνύμως esse viurpata; b) omnem tamen inter eiusmodi vilioris fortis vates differentiam negare, esset temerarium et contra omnem in laudatis prisca scriptoribus verborum συναφειαν. Inprimis eos, qui plebi futura vaticinati sunt, modo vates, modo hariolos, modo augures, modo aruspices, reperimus, adpellatos esse. Qua in re hoc notandum est, vatis vocabulo plerumque latiore subiectum esse in antiquis scriptoribus significatum, eoque vaticinantem quemuis, nulla vaticiniorum generis, aut modi habita ratione, solere designari. Ita est apud VIRGILIVM: c)

- - vatem adspicies, quae rupe sub ima
fata canit

nempe res futuras, et alio loco: d)

- - aui-

a) libr. VIII. cod. Theodos. tit. 16.

leg. 4.

b) conf. EVRTIVS VII. 7. §.

c) Aeneid. III. 443.

d) Aeneid. VI. 211.

- - - *audisque refringit
cunctantem et vatis portat sub tecta sibyllae,*

itemque apud PLAVTVM: e)

bonus vates poterat esse, nam, quae sunt futura, dicit.

ne de innumeris aliis veterum auctorum locis dicamus. *Harioli* significatio multiplex olim fuit, neque vna est de huius vocabuli origine sententia, aliis a fando, aliis ad halando, aliis, vt ISIDORVS f) vult, ab aris istud deducuntibus. Saepe pro extispicibus vsurpatur, vt est apud FESTVM: g) cuius ad exta inspicienda conducuntur *harioli*, et apud APVLEIVM: h) an licet *ariolis* iecinora rimari? Quum vero CICERO i) *hariolorum* et *vatum* furibundas praedictiones commemorat; DONATVS autem ad TERENTIVM k) notat, *hariolos* ad halando dictos, quum balitu soleant mortalem animam velut excludere seu exhalare, vt diuinam recipiant; ad haec vero ex ISIDORO l) liquet, eos quoque, qui ad idolorum aras, funestis oblati sacrificiis, daemonum responsa expectauerunt, *hariolos* nuncupatos esse, facile, arbitrator, constabit, vocabulum hoc nulli olim certo diuinationis generi adstrictum fuisse, adeoque non mirum, si cuiusuis generis vates plebeios, siue hoc, siue alio modo futura praedixerint, *hariolos*, et si feminae fuerunt, *hariolas* dictas esse, legamus. Ac sic quidem etiam verbum *hariolari* de quavis diuinatione, vel rerum futurarum praedictione solet vsurpari, vt est apud PLAVTVM: m)

capillum promittam optimum si occipiamque hariolari,

quem locum si cum alio SENECAE n) et TIBVLLI o) comparamus, vatum horum singularem habitum, satis incomtum, barbam impexam, capillitium sordidum, vestem incultam, eosque lineata indutos fuisse ac caput vaticinando iactasse, cognoscimus, quamquam non omnium vt vna vaticinandi ratio, sic vnus quoque cor-

B 3

poris

e) *mil. glorios. act. III. scen. 3. v. 37.*

f) *orig. VIII. 9.*

g) *conf. ADR. TVRNEBVS libr. XVIII. aduersus. cap. 10. libr. XXVIII. cap. 13. Addatur TAYBMANNVS noris ad Plaurum, p. 834.*

h) *apol. p. 472.*

i) *de diuinat. libr. 1. cap. 2.*

k) *Phorm. act. IIII. scen. 4. v. 27.*

l) *loco memorato.*

m) *rudenz. act. II. scen. 3. v. 46.*

n) *de vita beata, cap. XXVII.*

o) *libr. II. eleg. §. v. 65.*

poris vestiumque habitus fuisse videtur. Vocabulorum *augur* et *aruspex* eadem est ratio. Quorum illud etiam de iis, qui ex auium cantu et volatu, siue de *αἰωνοσκόποις*, qui a PAVSANIA p) *ἀγαθοὶ διαγώνων πτήσεις ὀρνέων* dicuntur, hoc de *ἱεροσκοποῖς*, ἀγαθοῖς, ut idem scriptor q) habet, *διαγώνων σπλέγγυα ἱερῶν*, id est, de iis, qui ex victimarum extis, omnibus r) et portentis, futuros rerum euentus praemonstrare voluerunt, potissimum vsurpatum fuit; latius tamen saepe patuit et ad plebeios quoque vates, qui neque augurum; neque aruspicum collegio adscripti fuere, translatum fuit. Itaque duplex olim augurum et haruspicum genus fuit, nobilius alterum et honoratum et ad collegii formam redactum, s) alterum vilius et plebeium, quod vaticinari populo et honorifico augurum et haruspicum nomine abuti solebat. Ac hi fere sunt, quos ENNIUS *vicanos haruspices*, *augures Marsos*, quos PLAVTVS *ἀπλῶς harios* et aruspices dicit, quos COLVMELLA et CATO eodem, augurum nempe et haruspicum, nomine villicis tribuit, quorum de restituendo imperio romano vaticinium ridet VOPISCVS t) et quorum *prauam confessionem conticescere* vult CONSTANTIVS imperator. Qui omnes multis modis superstitionis plebi quaestus causa fucum facere ac modo ex signis, modo sine istis futura praenuntiare, consulentibusque responsa dare solebant. Quid autem astrologi, quid Iliaci coniectores, quid praecantatrices, quid magi quid mathematici? quorum omnium in supra recitatis veterum scriptorum effatis mentionem factam esse, audiuius. Fuere hi quoque diuersi ab illis, quos harios, augures aut aruspices

p) *Atticis*, cap. XXXIII.

q) *loco memorato*, DIODORVS *Siculus* *libr. 11. cap. 21.* auguralem disciplinam τῆ τῶν δεινῶν μαντικῶν, aruspicinam vero ἱεροσκοπίαν vocat.

r) omnium enim captatio frequentissima olim fuit, imprimis apud gentes, veterum sacrorum expertes, ut ex THEOPHRASTO *charact. morum* cap. XVI. p. 140. ed. 10. CORN. DE PAVV et PLV-TARCHO *de superstitione*, *rom. 11. operum*, p. 164 sq. patet. Multa quoque ea de re collegit ANT. VAN DALE *de orig. et progr. idol. diss.* 111. cap. 1. p. 365. Neque christianos veteres ab hac

superstitione immunes fuisse, patet ex CHRYSOSTOMO *hom. XII. in epist. ad Ephesios*.

s) haruspicum ordinariorum, qui nempe collegio adscripti publice et magistratus auctoritate munere hoc faceri sunt, numero sexaginta fuere, ut tres lapides vetusti docent, alter Beneuentanus apud GRVTERVM p. CCCIII. 7. quem MVRATORIVS p. CLXXI. 3. corrupte exhibet, eumque Romae existare dicit, alter Lugdunensis *ibid. num. 8.* tertius Romanus, apud REINESIVM *class. v. inscr.* 13. p. 360.

t) *vit. Florian. cap. 11.*

quibus *magi* et *mathematici* vrbe pulsī dicuntur. Quos enim **TACITVS** a) et **SVETONIVS** b) modo *magos*, modo *mathematicos* dicunt, hos **DIO CASSIVS** non solum *αστρολόγος* καὶ *γόητας* adpellat c) sed etiam, facta de his loquendi occasione, vt, qui nomine isto comprehendantur, intelligere liceat, καὶ πάντας, inquit, d) de Tiberio loquens, *αστρολόγος* καὶ *τὰς γόητας* εἰ τέ τινα ἕτερον καὶ ὁποιοῦν τρόπον ἐμαντεύετο τις, τὰς μὲν ζῆνας ἐθανάτωσε, τὰς δὲ πολίτας, ὅσοι καὶ τότε ἔτι, μετὰ τὸ πρότερον δόγμα, δι' ἃ ἀπηγόρευτο μηδὲν τοιούτων ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι, ἐσηγγέλθησαν τῇ τεχνῇ χρῶμενοι, ὑπερώρισε, omnes *astrologos*, *magos* et alio quouis modo diuinationes, peregrinos necauit, ciues autem, quotquot etiamnum, neglecto priorē edicto, quo prohibitus fuerat vsus harum artium omnibus, qui in vrbe essent, tractare huiusmodi res deferrentur, extorres egit. De iis autem, quos *γόητας* adpellat **DIO Cassius**, recte haec monet **IO. ALB. FABRICIVS**: e) per *γόητας* intelligere fas est eos, qui *magicarum artium ludificatione vel falsarum diuinationum praestigijs quaesum parabant*. Ita enim cum *astrologis magi* frequenter in principum edictis coniunguntur. Tacemus de praefligiatoribus, f) qui sensuum fallacii *θαυματόποιοι* videri volebant quaestus causa, vt suis fraudibus a circulis pecuniam sibi corroderent.

VIII

ACCEDIT II. vates hos plebeios publice in circis, vicis, truiuis et pagis plerumque commoratos ibique vaticinatos esse. Patet id luculenter ex supra adlatis veterum scriptorum testimonijs. **ENNIUS** g) idcirco eos *vicanos* dicit haruspices, quod in vicis plerumque stantes plebemque ad se adlicientes in circulis hominum futura fata sciscitantibus aperire, soliti sunt, itemque *astrologos de circo*, quae verba vel de circulis hominum, in quibus, ab aduolante turba circa illos factis, artem suam exercuerunt, vel de circo romano, quem locum id genus hominum frequentare solebat, possunt

a) *libr. I. hist. cap. 22. libr. II. cap. 62. libr. II. annal. cap. 32. libr. XII. cap. 52.*

b) *uir. Tiberii, cap. XXXVI. vir. Neronis cap. XI. vita Virellii, cap. XIII.*

c) *libr. XXXVIII. cap. 43.*

d) *libr. LVII. cap. 15. p. 862.*

e) *not. ad Dionem Cassium, p. 601.*

f) *videatur IO. ARGOLVS not. in Paninum libr. I. de ludis Circusibus, cap. 14.*

g) *loco memorato.*

possunt explicari. *b)* Quod quidem nullibi melius; quam ex supra adlatis IYVENALIS versibus cognosci posse, arbitramur. Plebei enim fatum, id est, vates, qui plebi fata futura praenuntiare volunt, *in circo et in aggere positum esse*, poeta canit, hisque verbis circum romanum intelligit et aggerem Tarquini Superbi, vbi etiam id vatum genus frequenter esse et vaticinando victum corrodere sibi solebat. Ac de circo quidem res est extra omnem dubitationem posita, siquidem ipsa, quae sequuntur, poetae verba:

consultit ante phalas delphinorumque columnas,

debita attentione expendimus. Quis enim ex DIONE CASSIO ignorat, delphinorum columnas illas, de quibus IYVENALIS, et phalas, quae oui formam habuisse et viarum circuitus demonstrasse, dicuntur, praecipua circi Flamini ornamenta fuisse. *i)* Iam vero poeta ante phalas illas et delphinorum columnas consultos esse vates plebeios, diserte testatur, hocque ipso nullum alium Romanae locum; quam dictum illum circum verbis istis designare potest. Quid porro luculentius esse potest his LIVII *k)* verbis: *quoties hoc patrum aorumque aetate negotium magistratibus est datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, vrbe prohiberent*, quibus forum et circum occupatum ab eiusmodi vatibus fuisse, diserte affirmatur. Vnde etiam ratio patet, quare HORATIVS *l)* circum fallacem dicat:

*incedo solus, percontor, quanti olus ac far,
fallacem circum vespertinumque pererro
forum,*

ad quae verba vetus poetae scholiastes, *m)* fallacem, inquit, dixit propter

b) vide FRANC. HESSELIUM *not. ad ENNIUM*, p. 226.

i) vide doctissimos IYVENALIS interpretes ISAAC. GRANGAEVM, IO. BRITANNICVM, THEOD. PVLMANVM, NIC. RIGALTIVM, DOM. CALDERINVM, ad *far. VI. V. 590. OCTAV. FERRARIVM libr. II. elector. cap. 15. IVL. CAES. BVLENGERVM de circo, cap. XVIII. ONV. PHR. PANVINIVM de ludis circensibus,*

libr. I. cap. 17. IO. ARGOLVM notis ad excitatum PANVINII locum, IO. GEORG. GRAEVIVM praef. tomo VIII. thes. ant. rom. praemissa: IO. ALB. FABRICIVM not. ad Dionem Cassium libr. XXXVIII, p. 600.

k) *libr. XXXVIII, cap. 16.*

l) *libr. I. fat. 6. v. 113.*

m) p. 375 edit HORATII, quae cum CRVQVII commentario ex officina Plantiniana C1910 CXI. 4. prodit.

propter Sarmadacos et sortilegos mathematicos, qui ad metas spectatores circumstabant et imperitos sortibus et nugis fallebant. n)

VIII

Addimus III. vates eiusmodi plebeios, hoc ipso, quod superstitiosa plebs dare iis se solebat, ad aedes priuatas non facile admissos esse; sed publice in foris et plateis, fraudulentis suis vaticiniis victum sibi quaesuisse. Magistratus enim, cui eiusmodi hominum fallaciae non incognitae erant, qui simul probe perspectum habebat, eorum cum ciuibus commercium noxium magis; quam salutare esse reipublicae, aegre eos ferebat, et, vt ex LIVIO o) patet, haud raro vrbe exterminabat. Multo vero minus aditus ipsis ad priuatorum aedes liber fuit, ne anili eiusmodi superstitione prauisque illorum moribus ciues corrumpentur; aut ad flagitia patrandae, ad quae eiusmodi hominum genus ceteris pronius visum, consulum indulgentia occasio praebetur. Spectant huc imprimis decreta Augusti apud DIONEM CASSIUM: p) *τοῖς μάντεσιν ἀπηγορεύθη, μὴτε κατανοῶν τῶν, οὐτε περὶ θανάτου, μὴδ' ἂν ἀλλοὶ συμπαρασῶν οἱ, ἕξαι, vaticibus interdictum est, vt neque remotis arbitris, neque coram aliis de morte cuiusquam praedicerent, et Tiberii apud SVETONIUM q) qui imperatorem haeruspices secreto ac sine testibus consuli vetuisse, narrat, eam potissimum, vt videtur, ob causam, quod nihil velandis fraudibus et sceleribus et flagitiis tam idoneum visum; quam priuatae eiusmodi cum hac perditorum hominum faece, quorum alii aliunde Romam venerant, amicitiae et clandestini congressus. A nullo genere non aequae summum periculum est, si coetus et concilia et secretas consultationes esse sinas, inquit CATO apud LIVIUM. r) Vnde IULIUS FIRMICVS s) sui temporis mathematicis, ac per id ipsum omnibus*

n) in pagis et triuiis istud vatum genus saepe versatum esse, ex CATONIS et COLVMELLAE locis, supra laudatis, efficitur. Vterque enim scriptor villicos hortatur, vt ne aures illorum nugis praebeant, neque cum iis versentur. Quo et refertur a nonnullis illud TIBULLI: *re-rulie e triuiis omina certa puer, quamquam alii verba e triuiis ad puerum, non ad omina referre malant, Videantur in-*

terpretes ad hunc locum, p. 204. edit. GRAEVII.

o) *libr. XXVIII. cap. 16. Adde TACITUM libr. II. annal. cap. 32. collatis iis, quae infra de vaticibus, vrbe Romae pulsus, dicuntur.*

p) *libr. LVI. cap. 25.*

q) *vita eius, cap. LXIII.*

r) *libr. XXXIII. cap. 2.*

s) *libr. II. circa fin.*

bus illis, quos futurorum caussa consulere harum rerum curiosi solebant, suadet, *ut responsa sua publice dent, nec secreta cum aliquo fabulas conferant, sed palam sub conspectu omnium istius artis disciplinam exercent, ne, si priuatim et domi id facerent, flagitii aliquam aut clandestinae factionis suspicionem contra se excitarent.* Quapropter etiam CONSTANTINVS imperator t) vatum horum ad priuatorum aedes accessum binis legibus, altera ad vrbs Romae praefectum, ad populum altera, grauissime interdixit. Audiamus ipsa legum verba, illius: *nullus aruspex limen alterius accedat, nec ob alteram causam, sed huiusmodi hominum, quamuis vetus, amicitia repellatur, concurrendo illo baruspice, qui ad domum alienam accesserit et illo, qui eum functionibus vel praemiis euocauerit post ademptionem honorum in insulam detrudendo.* Superfitioni enim suae seruire cupientes poterunt publice ritum proprium exercere; huius vero: *baruspices et sacerdotes et eos, qui huic ritui adsolent ministrare, nempe vates, hariolos, et alii eius generis, ad priuatam domum prohibemus accedere, vel sub praetextu amicitiae limen alterius ingredi, poena contra eos propofita, si contempserint legem.*

X

PORRO et hoc IIII. notandum est, quaeftus et victus sibi parandi caussa eiusmodi vates hariolatos esse; admodum tamen vile vaticiniorum horum fuisse pretium. Rarissimi enim sine dubio fuerunt inter plebeios vates, de quibus ACCIUS u) canit, auro locupletasse domos suas:

*nihil credo auguribus, qui aures verbis diuitant
alienas, suas ut auro locupletent domos.*

Neque tantam sibi polliceri poterant diuinationum suarum mercedem, quanta Pythiae illi contigit, quae, DIONE CASSIO x) teste, quadringenta festertia a Nerone accepit. Plurimi arte sua parum lucrari potuere, drachma contenti, quae centesima pars minae fuit. Sic enim ENNIUS, y) cuius verba iam supra exprefimus:

C 2

quibus

t) *cod. Theodos. libr. VIII. tit. 16. leg. 1. et 2.*

u) *Alyanaire, in fragmentis veterum tragicorum, a PETRO SCRIVERIO Lugd.*

Bat. CIOIO CXX. 8. editorum.

x) *libr. LXIII. cap. 14. p. 1036. ed.*

cel. REIMARI.

y) *loco supra excitato.*

*quibus diuitias pollicentur, ab iis drachmam ipsi petunt,
de his diuitiis sibi deducant drachmam, reddant cetera,
qui sui quaesitus causa fictas suscitant sententias.*

Proinde non diuitias; sed tantummodo victum sibi et quantum ad vitam sustentandam necessarium erat, vaticiniis suis sibi acquirere solebant. Vnde OVIDIVS: z)

*scimus ab imperio fieri nil tale Dianae,
vnde tamen viuat, vaticinator habet.*

Loquitur quidem poeta non tam de vatibus vltro citroque oberantibus, seu de plebeiis illis et vicinis, vt ENNIVS eos appellat, sed, quemadmodum recte obseruarunt IO. FRID. GRONOVIVS a) et NICOL. HEINSIVS, b) de vatibus illis, qui in templo Dianae Nemorensis, quod in luco Aricino fuit, futura praedicere, mercede conducti, voluerunt. Proinde laudatus GRONOVIVS vaticinator hic, inquit, OVIDII est ex illa nota mendicorum, qui in luco Aricina Dianae Nemorensis siue Nemoralis stipem corrogabant titulo arcana fatorum edicendi, quale genus mendicabula bodieque nomine Aegyptiorum, siue Ciganorum Europam perambulant. Facili tamen coniectura ex vili harum diuinationum pretio conicere licet, illud, quod errabundi illi et mendicantes augures ex pagis triniisque corrodere plerumque soliti sunt, haud certe maius fuisse. Spectant quoque huc, quae de mulierculis iudaeis eam in rem cecinit IUVVENALIS: c)

*- - - cobbino foenoque relicto,
arcanam iudaea tremens mendicat in aurem
interpres legum Solymarum et magna sacerdos
arboris ac summi fida internuncia caeli,
implet et illa manum; sed parcius aere minuto
qualiacunque volens, Iudaei somnia vendunt.*

quibus ex verbis, in eiusmodi vatium oberrantium turba etiam fuisse mulieres iudaeas patet, quas poeta, quoad religionem spectamus, ab vrbe Hierosolyma, quae primum Solyma fuit dicta, interpretes legum Solymarum, id est iudaicarum; ratione vero loci, vbi ista errabunda gens tum commorari solebat, magnas sacerdotes arboris appellat, hocque sine dubio ad nemus Egeriae respicit, quod

z) libr. 1. de Ponso, el. 1. v. 41.
a) libr. 1111. obs. 7. p. 590.

b) not. ad excitatum locum OVIDII.
c) sat. VI. v. 542.

quod eius tempore iudaei inhabitarunt. *d*) Ac de his mulierculis poeta dicit, *insurrare eas in aurem esseque summi fidas internuncias caeli*, id est, insuffurabant sibi occurrantibus, num futuram sortem, futura fata sibi euentura scire vellent, esse se internuncias caeli, id est, scire se et dicere posse, quid deus de quolibet homine dispo- fuerit ac decreuerit. Quae vero pro his vaticiniis merces dari so- lebat vatibus istis? *aere minuto*, inquit poeta, id est, trientibus et id genus aliis paruis et perexigui pretii numismatibus, somnia sua vendunt.

d) vide RVBENIVM *libr. II. elector.* esse autumat a vite aurea templi Hiero- *cap. 26.* ISAACVS tamen VOSSIVS notis solymitani, in Louis Fidiu templum Ro- *ad Carullum*, p. 200. iudaeos sic dictos mam a Pompeo translata,

NOBILISSIMO AC DOCTISSIMO
IO. FRIDERICO MEYERO
S. D
IOANNES GEORGIUS WALCHIVS

Ea est vitae tuae academicae ratio, vt, qui te norunt, non possint non multos tui similes et nostrae academiae et patriae tuae optare. Primum enim te morum probitate commendas, non ea quidem, quae speciem tantum vitae honestioris ciuillis habet; sed quae in vero cultu diuino et debita erga supremum numen pietate nititur. Deinde magnam in litterarum studiis adhibes diligentiam, cuius ipse ego testis ac spectator adhuc in scholis meis fui, quibus te frequenter interesse, traditaque diuinius doctrinae placita ac praecepta ad vsum tuum sedulo conuertere, video. Itaque, quum neque recta mens tibi desit; neque facultas ingenii; neque discendi et proficiendi studium, summam de te mihi iure meritoque spem facio ciuitatiquae christianae vberiores ex te industriae ac virtutis fructus polliceor. Gratulor tibi de laudum tuarum, quas, inito litterato conflictu, facies, accessionibus deumque optimum maximum precor, velut pro infinita sua gratia rerum tuarum statum omni tempore fortunatissimum efficere, tibi que omnia, quibus vera et constans felicitas absoluitur, large effusaque impertire. *Ienae, d. xxvi. mart. MDCCCLXI.*

INGENII INDVSTRIAE VIRTVTISQVE ERVDITAE
 FLORENTISSIMO IUVENI
IO. FRIDERICO MEYER
 COGNATO SVO SVAVISSIMO

S. D
IO. BERNHARDVS WIDEBVRG.

Quadragesima hoc ipso, quem per Dei gratiam agimus, elapsi sunt anni, cum **Patris Tui** maxime Reuerendus absoluto feliciter in hac optimarum artium officina

officina studiorum curiculo sub meo praesidio dissertationem concinne conscriptam *de luce primigenia*, magna cum laude defenderet. Egregie itaque premis vestigia Venerandi Parentis, ipsique palmam praeripere videri, quod anno in hac mutiarum sede nondum finito in cathedram properas, publicum industriae et doctrinae specimen editurus. Mihi tanquam testis oculato dudum ea innouit, cum ab eo tempore quo hoc scientiarum emporium ingressus es inter iniqui nos meos magna cum laude versaris. Rerum diuinarum Te consecrasti intelligentiae, vt purioris religionis castimoniam tueri aliquando, munusque adferendae veritatis caelestis cum fructu obire possis. Ita vero in sanctiorem hanc incumbis disciplinam, vt, quae vere ita dicuntur, elegantiorum litterarum et sapientiae studia haud negligenter coleres, illa omnis bonae eruditionis fulcra atque praesidia, sine quibus in altiores doctrinas intempestiue multi et frustra ruunt. Peruasum Tibi haud immerito habes, iuxta vitae integritatem morumque innocentiam in diuinorum oraculorum interprete publico hortatore pietatis multum solidae eruditionis plus sincerae prudentiae requiri insigniterque illi prodesse, si inter alia genuinam ad persuadendum accommodate dicendi rationem e natura ipsa, et humanae adfensionis indoto ac natiuis animi motibus deriuatam maturius didiceris. Ex animo igitur Tibi gratulor de parata doctrina et quae illa longe maior, est et praestantior, honestate animi Tui morumque humanitate. Tu modo alacris instans praecelatis coeptis, nec vquam de Te desicisse, vtque diu studere possis, in gaudium et solamen Venerandi Parentis diu viue ac vale. Scrib. in Academia Salana die xvi. Martii c1810 cclxi.

NOBILISSIMO AC DOCTISSIMO
IO. FRIDERICO MEYERO

S. P. D.
IO. ERNESTVS IMMANVEL WALCHIVS

Ex quo ad hanc liberalium artium mercaturam te contulisti, optimae spei iuuenem te esse, perspexi, tuoque ingenio neque praecelaras ad eruditionem vires; neque animo tuo virtutes illas deesse, cognoui, quae litteratum ciuem in academiis ornare solent ac commendare. Accedit praeterea apud te laudabilis diligentia et singularis in ingenuarum disciplinarum studiis proficiendi ardor, quem vel vilo labore frangi, aut imminui, tanto minus patiebare, quo sapientius apud te vitae academicae breuitatem reputabas et quam angusti sint temporis illius limites, quibus ingenii nostri ornandi excolendique cura in mutiarum officinis plerumque circumscribitur. Neque vero non ipsa studiorum tuorum ratio prudenter est instituta siue comparata, vt multos ex te patriae fructus quisque possit augurari et promittere. Quum enim arctissimam illud humaniorum diuinorumque litterarum vinculum probe perspectum habes, quum experientia te docet, permagnum in illis ad has rite excolendas inesse praesidium et quam turpe sit, nostris temporibus barbare philosophari, prudenti sane instituto summam in eo adhuc posuisti operam, vt, quidquid tibi temporis a philosophiae et grauiorum disciplinarum studiis reliquum fuit, id omne mansuetioribus musis consecrares, sermoneque imprimis latini purioris cognitionem haud vulgarem tibi adquireris. Quibus ornamentis instructo tibi faustissima quaeuis et fortunatum laborum tuorum exitum tutus sperdere possam spemque mihi facere certissimam, diligentiae ac virtutis tuae praemia in patria tua fore amplissima. Ienae, d. xxvii. mart. c1810 cclxi.

* * *

Ukert. Bibl. 8/IX.51.

Tb 4898

f

ULB Halle 3
003 507 459

56.

ND18

N.C.

Phoy

inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

TIO SECVNDA
DE

15

VETERVM IDICIS

R. XVI. 16

ESIDE

MAN. WALCHIO

OS PROFESSORE PVBLICO ORDIN
AE IENENSIS DIRECTORE
OVM ET FLORENTINAE
ARIAE SODALI

MART. CIOICCLXI

TORVM DISQVITIONI
YBMISSA

A
RICO MEYERO
ERGA-CHERVSCO

N A E
SCHILLIANIS

15

